

Ja sa prebijem, lebo sa prebit' chcem

**Bulletin autorských literárnych prác
27. ročníka celoslovenskej literárnej súťaže Jozefa Braneckého
Studňa sa tajne s dažďom zhovára
venovaných 100. výročiu úmrtia Milana Rastislava Štefánika**

Zostavili: Margita Ivaničková, Janka Poláková

Spolok slovenských spisovateľov
Bratislava 2019

JA SA PREBIJEM, LEBO SA PREBIŤ CHCEM

Bulletín autorských literárnych prác

27. ročníka celoslovenskej literárnej súťaže Jozefa Braneckého Studňa sa tajne s dažďom zhovára venovaných 100. výročiu úmrtia Milana Rastislava Štefánika

Zostavili: Margita Ivaničková, Janka Poláková

Grafická úprava, dizajn a návrh obálky: Peter Martinák

Fotografie: <http://dikda.eu> (7), <https://pofis.sk> (1), <http://slovakia.travel> (1), <https://wallpaper.wiki> (1)

Tlač: J+K s.r.o., Nemšová

Vydal Spolok slovenských spisovateľov v roku 2019.

© Spolok slovenských spisovateľov, Miestny odbor Matice slovenskej v Trenčíne

Prešlo čiastočnou jazykovou úpravou v zmysle aktuálnych pravidiel slovenského pravopisu.

ISBN 978–80–8194–119–1

MATICA SLOVENSKÁ A MIESTNY ODBOR MATICE SLOVENSKEJ V TRENČÍNE
MESTO TRENČÍN
VEREJNÁ KNIŽNICA MICHALA REŠETKU V TRENČÍNE
v zriaďovateľskej pôsobnosti Trenčianskeho samosprávneho kraja
SPOLOK SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

vypisujú

XXVII. ROČNÍK LITERÁRNEJ SÚŤAŽE JOZEFA BRANECKÉHO

PRE STREDOŠKOLÁKOV A DOSPELÝCH

STUĎNA SA TAJNE S DAŽDOM ZHOVÁRA

Propozície súťaže

Literárna súťaž je vypísaná v žánroch:

- I. PRÓZA
- II. POÉZIA

Vekové kategórie:

- III. MLÁDEŽ 15 – 20 rokov
- IV. DOSPELÍ nad 20 rokov – neobmedzene

Tematické oblasti:

- a) bez obmedzenia žánru a témy
 - b) „Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem“ (k 100. výročiu úmrtia M. R. Štefánika)
- Vybrané práce zamerané na krédo M. R. Štefánika budú uverejnené v tematickom bulletine.

PODMIENKY

V kategórii próza pošle súťažiaci najviac 3 samostatné, doteraz nepublikované práce, v kategórii poézia najviac 6 doteraz nepublikovaných básní.

POSIELANIE PRÍSPEVKOV DO SÚŤAŽE

- a) v 3 exemplároch písaných na PC / strojom na adresu: Verejná knižnica Michala Rešetku
Hasičská 1, 911 82 Trenčín (pre porotu)
- b) jeden exemplár na e-mail: sylvia.fabova@vkmr.sk

Príspevky do súťaže môžete posilať do 30. 9. 2019. Práce doručené po tomto termíne nebudú zaradené do hodnotenia. Súťažiaci uvedie na každý exemplár čitateľne žáner, kategóriu, svoje meno, priezvisko, školu, adresu, telefonický a emailový kontakt.

Súťažiaci uvedie súhlas / nesúhlas s prípadným publikovaním svojho príspevku.

Práce bude posudzovať odborná porota renomovaných autorov - členov Spolku slovenských spisovateľov: Margita Ivaničková, Janka Poláková, Štefan Cífra, Ján Maršálek, Jaroslav Rezník.

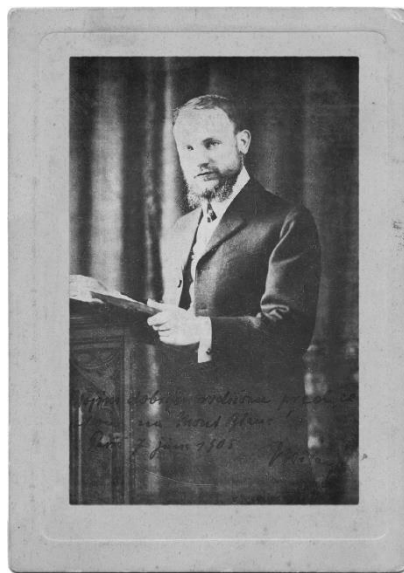
Vyhodnotenie súťaže a vyhlásenie výsledkov sa uskutoční v novembri 2019.

Všetky podstatné informácie budú na webe www.vkmr.sk.

Kontakt: Jana Poláková, Inovecká 3/44, 91101 Trenčín (tel.: 0910 176 524)

Interiér bytu M. R. Štefánika v Paríži. Zdroj: LA SNK. Efekt: photofunia.com.

Vľavo M. R. Štefánik na ferotypii, vpravo pred cestou na Mont Blanc v roku 1905. Zdroj: LA SNK. Efekt: photofunia.com.

„Pravde veriť, pravdu žiť a pravdu brániť“

Milan Rastislav Štefánik

Milan Rastislav Štefánik bol astronóm, fotograf, vojenský letec, brigádny generál francúzskych ozbrojených síl, diplomat a politik. Mal najväčšiu zásluhu na formovaní česko-slovenského zahraničného odboja počas prvej svetovej vojny a zaslúžil sa o vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov, tragicky zahynul. Tieto fakty sú dobre známe, mnohonásobne literárne spracované. Ale vieme si zapísať plnosť jeho krátkeho, ale bohatého života do vlastného srdca? Vieme prehodnocovať svoje postoje v dobe, ktorá ironizuje všetko vlastenecké? Vieme sa vnútorne vzoprieť nesmiernemu tlaku, ktorý sa valí na kresťansky a národne cítiacich ľudí (nielen) Slovenska? Práve to boli dôvody, prečo Miestny odbor Matice slovenskej, v spolupráci s Verejnou knižnicou Michala Rešetku a odbočkou Spolku slovenských spisovateľov (SSS) v Trenčíne vyhlásili ako jednu z nosných tém 27. ročníka celoslovenskej literárnej súťaže „Studňa sa tajne s dažďom zhovára“ Štefánikove poslanstvo dejinám: „Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem!“

Pri príležitosti 100. výročia úmrtia nášho veľikána a na jeho počesť posielajú organizátori súťaže do sveta svedectvo autorov, ktorí si cez prizmu svojho umeleckého vnímania uctili Štefánikov odkaz.

Margita Ivaničková

Báseň za národ

Martin Lančarič, Trenčín (kategória Dospelí)

Dnes ráno ku mne k nohám spadlo
malé slovo, odsúdené na zánik
z návršia, nazvaného Bradlo.
Poslal ho ku mne samotný pán Štefánik.

To slovo znelo zvláštne: Národ.
Prebýjalo sa silou, akú nemá nik.
Zdá sa, že vzniklo z celkom malých náhod,
o ktorých tušil len samotný pán Štefánik.

No jeho prítomnosť bola mi tak blízka,
až premenil som na skutočnosť sen,
a poslal som ho na smer Košariská,
nech v srdciach horí národ za báseň.

Stačilo málo – len dvojslabičné slovo.
Pretrhlo hrádze nebezpečných vôd.
Potom sa vrhlo na tento svet s novou
priebojnou silou, i s básňou pre národ.

A tak som zdvihol to slovo, ktoré spadlo
dnes ráno ku mne, a spojil som sa s ním.
O malú chvíľu sa nad návrším Bradlo
ozýval skromný, no v duši mocný rým...

Generálova spoved'

Magdaléna Martišková, Topoľčany (kategória Mládež)

*„Ja s udivením norím sa
do vesmírnej tmy
a popamäti určiť
súradnice duše túžim.“*

Tam niekde v oblakoch neznámy
tajomstvo šepce mi,
kde sny do rúk večnosti
vkladajú slávni muži.

Tam po mliečnej dráhe
krok za krokom
i ja niesol som v batôžku
svoje nádeje.
Sýtil ich prácou, láskou,
vierou hlbokou,
že aspoň niektorá z nich raz uspeje...

Tam kdesi v rodnom hniezde
krídla rástli
pierko, po pierku,
keď na ne menili sa popísané strany.
Tam semienko túžby po vzdelaní
zohrieval som si v nedočkavej dlani.

Keď minuli sa tajomstvá
otcovej malej knižnice,
vyleteli sme s bratmi novým napospas,
a prijímali všetky skúšky skromne.
Nás láska k múdrosti raz pobozkala
ako múza na líce,
ten plameň nikdy nevyhasol vo mne.

Po pyšnom Prešporku
ma pod krídla prichýlila
i stovežatá.

Tam svoje pravé miesto medzi hviezdami
začal som lačne hľadať.

Tam moja duša prahla po novom poznaní
a dosiahnuť chcel som veľmi veľa.

Tam zrodila sa v prítmí hviezdárne
i moja skromná *Nová Casiopea*.

A potom v hrdom meste nad Seinou
zatmenie Slnka zlákalo ma.

Mladické krídla si telo niesli

krížom aj krážom po svete,

len srdce svetobežníka

zostávalo raz a navždy doma.

Keď nad svetom rozťahli sa mračná vojny
už stál som hrdó v prvých radoch odboja.

V názoroch ako vojak neoblomný
vyzýval svojich rodných do boja!

Bojujme za vlasť!

Za nás Slovákov i za Čechov,

veď sú to bratia!

Celé tie veky nášho trápenia

nech sa raz a navždy stratia.

Zárukou viery stali sa naše légie,

a už dobrá správa letí svetom:

že mladá republika prežije

a patriť bude našim deťom.

„Ja prebijem sa,

lebo sa prebiť chcem!“

Aj keď mi krídla časom ochabnú.

Nik nemá právo

odhodiť pušku do žita!

Len takým patrí česť a sláva,

čo toto krédo vpustia si do srdca dnu.

*„Kto myslí si,
že slobodu mu vybojujú iní,
ten sám jej hoden nie je.“*
Ten bude si niesť hanbu svojej viny,
za to, čo sa mu v štáte deje.

*„Budúcnosť moja je buď skvelá,
alebo nijaká.“*
Aj toto všetp si do pamäte.
Nech ani teba cudzia cesta nezláka,
doma je lepšie než vo svete.

Mňa krídla túžby niesli dlhý čas,
a tešil som sa priazni sveta vo chvíli.
Tie krídla rastú v každom z vás.
Mňa v nestráženej chvíli cudzie zradili.

To slepá závišť
a možno ešte strach
zastaviť chceli môj let k sláve.
Ja nechcel som veniec, posty, zlata jas,
len splniť si skromný sen,
nech moja vlasť žije v práve!

Vám z neba teraz
púšťam pierka svojich nádejí
a verím v dušu všetkých v rodnej zemi,
že krehké pierka s láskou prijmete
a odkaz môj nezostane nemý.

Projekt Štefánik II

Anna Prnová, Horné Srnie (kategória Dospelí)

„Dedo, ty si normálne šibnutý! Kde mi to sadiš tú jabloň! Však vieš, že tam chcem dať hriadky.“ Ani sme si nevšimli, kedy vyšla starká z pivnice. Teraz stojí pri nás na dvore a rozhadzuje rukami.

„A zas si mi kdesi odložil tu malú motýčku. Som zvedavá, ako teraz vyčistím sliepkam.“ Moja stará mama je naozajstný prípad. Neviem, ako by dedko bez jej príkazov a zákazov vôbec existoval. Rozhoduje úplne o všetkom. Dedo sa väčšinou nebráni, ba občas sa mi zdá, že mu starkine „dirigovanie“ dokonca vyhovuje. „Tak kde ju teda môžem zasadiť, keď si taká múdra! Však všade čosi máš!“ Dnes ho pravdepodobne prešla všetka trpezlivosť a nahnevaný šmarí rýľ o zem. „Vieš čo? Ja idem do pivnice.“ Stojím kúsok od nich, neďaleko mňa čerstvo vykopaná jama. Dedo už do nej hodil aj za hrst' ovčieho hnoja. Vraj, aby mal stromček výživu, kým riadne zapustí korene. „Martin, daj sem tú jabloň. Neviem načo som ju teda vykopal! Mohla tam ešte tento rok vydržať.“ Pri druhej vete varovne zvyšuje hlas. O presádzaní jablone už rozpráva celý týždeň. Je vraj najvyšší čas. Pôda má po zime dostatok vlahy a jablonka musí zakoreniť, kým nenastane teplé a suché obdobie.

„Nemôžeš ju dať k tomu plotu?“ Ukazuje stará mama rukou smerom k susedoviu dvoru.

„Tam bude mať tieň, a je to tam samý kameň!“ Odvrkne nahnevaný dedko a zohýba sa po rýľ. „Vieš, že ani tá čerešňa tam dlho nevydržala. Jeden rok zarodila a bolo po nej. Keď chcem, aby sa tá jabloň ujala, musím ju zasadiť na dobré miesto.“ Starká sa asi mierne zľakla, lebo chvíľu len ticho stojí a rozmýšľa. Nakoniec prívolí. „Tak dobre, zasad' ju teda tu. Však ktovie, koľko ešte budeme vladať. Zas ma tá ruka bolí. Hádam ešte tento rok budeme sadiť a potom už na všetko kašlem.“ Mávne rukou a pohne sa smerom k slepačiemu výbehu. „Idem pozrieť, či majú sliepky vajcia. Martin, ak chceš, choď dovnútra. Piekla som buchty.“ Pridžmam dedovi jablonku, kým on opatrne sype hlinu na jej korene. Potom mi hlavou naznačí, aby som mu podal krhlu. Zaleje korene vodou a udupe hlinu okolo kmeňa. Spokojne sa usmieva. „S tou babkou je to hrozné. Nemôže ani chvíľu vydržať bez roboty. Už dávno tu mohla byť tráva. Dobre vie, že mi na nej záleží.“ Pohládí kmeň stromčeka, žmurkne na mňa a potľapká ma po pleci. Vlastne vôbec neviem, na kom, alebo na čom mu vlastne záleží. Či na jabloni, alebo na starkej. „Vieš Martin, takúto jabloň už ťažko nájdeš. Je to veľmi stará odroda. Teraz každý pestuje len nové vyšľachtené druhy. Tie sú odolné voči novým chorobám. Staré stromy ľahko napadne škodca a potom pomaly

usychajú.“ S tými slovami sa poberie smerom k domu. Pomaly kráčam za ním, rozmýšľajúc, ako začať o projekte. Veď kvôli tomu som vlastne prišiel. Ani s chalanmi dnes nepôjdem. Budú hrať futbal na letnej bezo mňa. To ma mrzí najviac. „Dedo, a prečo je vlastne

taká vzácna? Slúbil si mi, že keď ju zasadíme, tak mi to prezradíš.“ Začnem konečne získavať informácie. „No milý môj, tá je predsa zo Štefánikovie záhrady. Vlastne ani nie jablonka, ale tie tri štepy.“ Tým myslí na konáriky na vrchu pníka. „Chvalabohu sa všetky ujali. S takou malou dušičkou som to očkoval. Ale som rád, že si mi pomohol. Tak choď zobrať zopár tých buchiet a potom príď za mnou do pivnice. Idem ešte pohľadať tú hlinu. Skoro som na ňu zabudol.“

„Akú hlinu?“ pýtam sa nechápavo. O žiadnej hline nebola predsa reč. „Dedo, veď si mi slúbil materiál do projektu. Nemôže tá hlina počkať?“

Dedo sa zamračí a prísne na mňa pozrie. „Ale to nie je obyčajná hlina. Tá je tiež zo Štefánikovie záhrady. Bol som ju nabráť, keď som bral aj tie štepy. Nech sa cíti ako doma.“ Kývne hlavou smerom k jablonke. „Vieš čo, pohľadám to vrecúško a pôjdeš ju vysypať ku koreňu. Len kde mi ho tá starká odložila.“ Ocitneme sa v garáži, ktorá mu slúži ako dielňa. Dedo začne prehľadávať šuplíky na ponku. Z dávnejších skúseností viem, že ich má plné náradia, klincov, šróbov a skrutiiek. Samozrejme drobné dedkove poklady a vzácnosti sa tam vždy zместia. Takže určite aj hlina zo Štefánikovie záhrady. Ponk je vlastne jediné miesto, kde starká neupratuje. Oco vraví, že je to dedove teritórium. „Tu je!“ povie spokojne po chvíľke hľadania. „Aj sa mi zdalo, že som ho dával až do tohto spodného. Na!“ S tými slovami mi podá hneď papierovú obálku. „Choď to tam vysypať, ty máš mladšie nohy.“ Nenamietam, vykročím von z pivnice a o chvíľu sa vraciam s prázdnu obálkou. Dedo si už medzi tým vyzúva pri schodišti bagandže.

„Čože ste tam toľko robili?“ Starká nás už netrepezlivo čaká s misou koláčov. Moravských. Tie mám najradšej. Naleje mi z čajníka horúci čaj a ja si chvíľu vychutnávam známy pocit z detstva. Tu je vždy dobre. Nemusím nič robiť, alebo len veľmi málo. Starká vypeká, vyvára a dedo mi lepí drakov, skladá modely a vyrába krmidlá pre vtáčiky.

„Ale, ešte tú hlinu tam bol vysypať. Skoro som na ňu zabudol.“ Povie dedko a prísadne si ku mne. „Dobré sú, čo? Voňavé, mäkučké. Také napečie len moja Zuzka.“ Chvíľu si súcha uzímené dlane a potom sa načiahne pre koláč. „Jaj, ale som zabudol! Mám pre teba prekvapenie.“ S tými slovami odbehne do obývacej izby. Vráti sa so starými zažltnutými doskami. „Tu máš. Čítaj.“ Povie a strčí mi dosky popod nos. Pozerám na dedove prekvapenie a prehltám posledné sústo z koláča. Starká a mama vravia, že sa nepatrí rozprávať s plnými ústami. Na vrch dosiek niekto napísal nápis: „Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem.“

Štefánik!“ blyсне mi v hlave. To sú jeho slová. Učili sme sa to na dejepise. Prečítam

nápis nahlas. Dedo je zasa namätko. „Viem, čo si myslíš. Ale nie je isté, či to písal on.“ Ozve sa po chvíli. Možno to napísali môj tata. Keď Štefánik začal byť slávny začali o ňom zbierať výstrižky z novin. Všetličo možné.

Dávali to sem, k počtom. To sú úlohy z matematiky, ktoré kedysi z Milanom ráтали.“ Rozviaže šnúrky na doskách. „Aj to boli pýtať z obecného úradu, že dajú preskúmať rukopis. Nedal som to z rúk. Je to spomienka na môjho tatu. Ako ich poznám, keby nič nepotvrdili, tak by ich dakde zašantročili. U teba budú v lepších rukách.“ Prehrabáva zažltnuté listy s výpočtami a nákresmi. „Veľa toho nie je. Veď vieš, zomrel mladý a záhadne. Nikdy sa to nevyšetrilo. Viacerí ho mali v zuboch a ani komunistom veľmi nevoňal. Spomenúť ho museli, veď stál pri zrode štátu, ale to je všetko.“ Dedo sa zahľadí na Štefánikovú fotku, vloženú v doskách. „Bol to rebel, kamarát môj.“ Som rád, keď mi takto povie. Vždy to vraví s vážnosťou. Vtedy sa cítim na chvíľu dospelý a dôležitý. „Ale niet sa čomu diviť, keď mal také korene. Silné. Korene, čo sa predierali storočia. Ako tá jablň čo donedávna rástla na ich dvore. Dve vojny prežila aj to veľké sucho v sedemdesiatom.“ Prepánajána! Preblesne mi hlavou. Len nech dedo zasa neodbočí od témy. Zatiaľ sa celkom drží. Ak začne spomínať sedemdesiate roky, ľahko môžeme skončiť až pri Dubčekovi. To je dedov druhý veľký hrdina. Dokonca sa s ním osobne stretol. Podal mu ruku, keď bol na návšteve na železnici. Keby vtedy nemal dedo ruky od oleja, týždeň by si ich neumýval.

„Prosím ťa,“ starká presne vie, ako má zachrániť situáciu. „Nehovor chlapcovi v hádankách. Vyjadruj sa presne. Veď vieš, že to potrebuje do školy.“

„No však hej“ preberie sa dedo z myšlienok „Ja len chcem povedať, že jeho otec a mama, tu je to kdesi aj napísané boli z významných rodín. Krstný otec Štefánikovho otca bol Jozef Miloslav Hurban. Otec jeho mamy Albertíny Jurenkovej – Samuel Jurenka sa zúčastnil v revolúcii ako kapitán Slovenských povstalcov. A keby len to. Jeho prababka z otcovej strany mala brata a ten zahynul v slovenskom povstaní. Druhého brata jej zabil Košúťovci pri Komárne. A nezabudni – Košariská boli slávna obec. Maďarčina sa tu nikdy neudomácnila. Ani v tých najkrutejších časoch. Všelijakí múdri a vzdelaní ľudia z celého Slovenska sa tu stretávali. Ale Štefánikovci boli najradšej, keď sa zastavil Jozef Miloslav Hurban. A vieš, Martin. Neprišiel na hodinu, na dve ako sa teraz chodí. Prišiel na dva na tri dni. A viedli u Štefánikovcov rušné debaty.“

„Dedo, ale keď Hurban chodil k Štefánikovcom, to bol Milan ešte malý, alebo možno ešte nebol na svete. Otec mi to vpravil.“ S tými slovami vyťahujem z vrecka malý zápisník a pero. Toto si musím poznačiť. Dedo pospomínal príliš veľa mien. Doma to zostručním - to je jasné. Teraz však musím zapísať všetko. Neviem posúdiť, čo je menej a čo viac dôležité. Aj dedo medzitým zrejme našiel čo hľadal. Strčí mi podnos výstrižok z akéhosi časopisu. „Tu máš, opisuj. Ja idem zatiaľ zobrať dole ten

mamin pokazený féň. Skúsím ho opraviť. Čo to hovorila? Že nehreje?“
„Čo ja viem. Všet jej zavolaj, ak chceš. Z môjho mobilu.“ Ponúkam dedovi svoj novučký Samsung Galaxy A3. Nárazuvzdorný, odolný voči prachu aj vode. Otec mi ho kúpil na Vianoce.

„Jáj, len si ho nechaj ten zázrak! Všet ja to neviem ani do ruky chytiť. Máte to len hračky!“ Mávne rukou a zberá sa od stola. Vezmem do rúk posledný kúsok moravského koláča. Tajne dúfam, že má starká ešte zopár kúskov odložených v špajzi.

„Vieš čo, Martin?“ ozve sa po chvíli dedo spoza kuchynských dvier „Vypíš mi do toho svojho mobilu to mamine číslo a daj aby to volalo. Opýtam sa jej, čo tomu féňu je.“

Začnem sa smiať. Môj dedo, ktorý toho toľko vie, si nevie dať rady s dotykovou obrazovkou.

Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem

Monika Shelomi Škapcová, Nižná (kategória Dospelí)

„Dora, Dora, basorkanoš, kde zase si?“ kričala na ňu jej mati a utekala za ňou s vechťom. „Kde je tá potvora, kde sa len fláka? A robiť bude kto?“ šomrala si popod nos mati a predierala sa pomedzi húsence. „Heš, heš!“ kričala na ne hľadajúc svoju šumnú dievku. „Ej, či sa len s niekým nestýka, veď ja jej dám, copani jednej vrkočatej, jej tie vrkoče odstrihnem.“ Mati bola prostoreká, čo na srdci, to na jazyku. Dorotu si veľmi prizerala. Akoby aj nie, keď to bola jej jediná dievka spomedzi troch mládenčov. Tých už mati mala vo svete, tulácke topánky chytili a ona na starobu s dievkou mladou ostala. Muža pochovala, keď sa Dorota narodila, ale otca si dievča neznao. I tu jedinú dievku mala i prísna na ňu bola, bo šantivá bola. Bárstedy ju aj vyťala a Dorota potom v šope nariekala. To už susedia vedeli, že sa dačo prihodilo, že mati sa dačo nepáčilo alebo že dievka dačo vyparatila. Šumná bola, dačo po otcovi, vlasy ryšavé a temperament po materi. Nápadníkov veru dosti mala a mati starostlivo vyberala, rúčeho zaťa ona chcela i robotného, čo moc nevypije, šumného, do koča i do voza, bárscto sa jej nevidel. I špekulovala viac ona ako dievka. Ten je starý, ten kríva, ten hľadže do kapsy ma ďaleko. Dorota vzdelená bola, reku na šope kadejaké knihy skryvala, aby mati nedozvedela. A potom potajme chodila sa vyprávať na lúčku, tam ku starému dubu. S bárským ju videli. Aj mati nepovedali, bo by mala z toho neplechu. Ale Dorota iba za jedným si išla oči vyočiť. Mara Hulikovie ich videla. Aj jej sa zvidel. I špehovala a chystala sa Dorotinej materi povedať. „Dorota, no konečne som ťa našla, dievčisko jedno nepodarené, parom ťa zobral! Husi, kačky, svine treba zaopatriť a ty si po šope beháš.“ Utekala na ňu mati s vechťom. „Mamko, mamo, veď už idem. Hore na šope bolo treba ľan popriať a potom neskoro by bolo.“

„Netáraj mi tu Dorota!“ skríkla mati, „ja sa tam raz pôjdem pozrieť na tu šopu.“ prehlásila a pyšne zdvihla bradu do hora. Lenže mati bola zavalitej postavy a po rebríku by nevyšla. Dorota vzala zmo a prihodila kurencom a veselo sa zachichúňala s pohľadom na mati.

„Ale mamo, už nebudte taká prísna, veď vám porobím bársčo. Keď poviete, tak spravím.“ Uškmla sa a prihodila húsatkám.

„Ná, ale naháňať ťa treba dievka moja a to ja nerada, veď vieš,“ zahútorila mati už miernejšie. „A poď, richtuj večeru, bo ma už hlad máta.“

I zvečerievalo sa pomaly, vonku už skoro šero. Húsence a ostatný statok už obslúžený i tie dve, mati a Dorota sedia pri večeri, keď v tom zrazu ktosi dvere im zabúcha.

„Domáca, domáca, reku doma ste?“ zahrmelo hlučným hlasom voľajaké chlapisko, až sa to ozývalo po širokom okolí. „Otvorte vráta!“

Mati kukla vyvalenými očami na Dorotu a tá sa len nevinne uškrnula a mykla plecóm. „No kiego čerta tu takto strašíte o takejto...“ zháčila sa mati, keď otvorila vráta. „oh, to vy pán farár?“ skrotla mati, schytila pustovníka za rukáv a ľahala ho dnu. „Čo vás ku nám privádza?“ Farár si popravil kolár okolo krku, pozrel na mati, potom na Dorotu a riekol: „Brata si hľadám, či tu u vás nie je?“ spýtavo pozrel k dvom ženám ktoré mu stali oproti. „Ej, a čože by u nás robil váš brat?“ zvedavo zhútlá mati a pozrela smerom k Dorote, „ledaže by o tom niečo táto moja dievčina vedela.“ Dorota sa uškrnula a hybaj ju von smerom ku izbici. I zobrala lampáš, tam si ľahla na vaľendu a s úsmevom sa zababušila do veľkého paplóna.

Ešte počula ako sa mati rozprávala s pánom farárom Igorom a potom sa už ponorila do ríše snov.

Ráno, keď Dorotu poštekli prvé lúče slnka na tvár, vyskočila z postele sťa srna a hybaj ju von z chalupy, bosými nohami na dvor. Povystierala sa na teplom vychádzajúcom slniečku, obula si kapce a nasypala hydine zrna. Nadýchla sa zhlboka, obzrela sa smerom k chalupe a... už jej nebolo.

Mati sa zobudila a prvé čo zočila, tak prázdny paplón. Doroty nikde. Vyšla šomrajúc, nadávajúc.

„Mohla som mať radšej štvrtého chlapca ako dievčisko. Deti by jej trebalo, nemyslela by na hlúposti,“ mierne zakopla o stoličku. „Tristohmených!“

Ľarbavo obišla stoličku a vzala kastról, do druhej ruky šibalky a išla spraviť oheň. Vtáky štebotali nízko na obzore. Obloha vyzerala sťa na dážď. Mati obriadila statok, šomrajúc na celý svet. Ej, veru obracať sa jej bolo treba pri chalupe.

„Dorota, Dorota,“ zakričala tak silno, že až kohút od ľaku zakikirikal.

„A možno na šope bude.“ znenazdajky si pomyslela mati a povykasovala si sukňu, že ide na rebrík. Ej, zdvihla nohu na prvú rebrinu, druhú ľarbavo zodvihla na druhú. Fučala pri tom ako parník. Pevne sa pridržala dreva ako kliešť. Pomaly nohu zdvihla na tretiu rebrinu a tu zrazu šup, mati sa pošmykla noha a báb s celým rebríkom na zem.

„Tetko, tetko, nože, ste v poriadku?“ Mati pomaly otvárala oči, nad ňou povala od šopy a do očí jej kukal pár svetlých očí. Znenazdajky ju trhlo, bo boli veľmi prenikavé.

„Kiego čerta, kto si, kde som, čo sa stalo?“ spustila mati a kukla navôkol. „A kde tá moja pobehlica?“ zvrleskla až jej žila na čele navrela.

„Myslíte azda Dorotku?“ Smelo prehovoril mladík a poopravil si kešeňu.

„Ej, takže Dorotku? Tak ty ju poznáš, ty naničhodník! Ja jej dám, keď ju lapím!“ mati už bola na vrchole zlosti. To už aj mladík zočil na ňu oči, čo sa bude diať.

„Čo na mňa gániš ty paholku tými prenikavými očami! Radšej mi vstať pomôž, bo tu i smrť po mňa príde.“

„Mamo, mamko, čo sa vám stalo, ste v poriadku?“ pribehla Dorota plačlivo, keď videla matí sedieť na zemi.

„Dievka jedna nepodarená,“ neodpustila si matí, „namiesto tých ľutovaní, radšej mi povedz, kto je tento mladík?“ A naznačila rukou smerom k mladému junákovi. „Podťe, pomôžem vám vstať.“ Ponúkol sa a podával matí ruku, hoci bol útlejšieho vzrastu ako ona.

„Nechcem!“ Skríkla matí a pokúsila sa chytiť najbližšieho dreva. No ako lapala, tak lapala, nedarilo sa jej zdvihnúť. Ťarbavo by sa takmer vyvalila na bok, keby ju mladík nezachytil. Keď už vstala, oprášila si furtuchu a v zápale nasrdenosti pozerala na Dorotu.

„No dievka moja, nože mi hútor!“

Dorota sa potmeľúdsy usmiala a nežne pozrela na mladíka. On jej pohľad opätovoval, ale v tom matí prerušila ich jemnú idylku hlasným opýtaním: „Skade si, bo tu v dedine ťa nevidno!“

„Drahá pani, pochádzam tam, neďaleko Prešporku.“ úctivo odvetil mladík, venoval jej priamy pohľad a mierne sa usmial. Jeho prenikavé oči sa zaborili do matkiných, až sa cukla mierne dozadu. Ale matí bola silnej nátury, nedala na sebe znáť rozpaky a snažila sa to zakryť a tak sa mierne obula do dcéry:

„Dorota, ty čo nič nevravíš, vari si jazyk zjedla? Ktože je ten junák?“

„Mamo, nekaŕi sa mi ty stále do života. Je to môj mládenec a basta.“

„Ľúbim vašu dcéru!“ Smelo vyhlásil mladík a chytil odvážne Dorotu za ruku.

„Čo? Čože? Ty, ty, ty, naničhodnica jedna. Je ti len sedemnášť liet a mlieko po brade ti tečie! Ty sopláňa malá,“ matí už úplne penila od zlosti.

„Maršjudakde,“ skríkla a nemotorne vykročila smerom ku stajni. Slnko už bolo vysoko a obed ešte nenavarený. „Richtuj obed, Dorota!“ stihla matí ešte zakričať.

Dorota položila na stôl misu s ovsenou kašou a zavolala na matí. Sadli k spoločnému stolu i matí riekla: „Zavolaš ho ku nám na týždeň, nech viem, čo je zač.“

Dcéra jej prekvapene pozrela do očí až jej skoro sústo zabešlo, ktoré práve dala do úst.

„A uvidíme, či vie obriadiť statok i postarať sa o chalupu a dajaký ten dukát priniesť.“ zašomrala matí.

„Dobre mamko moja, dobre. Nech sa tak stane ako hovoríte. Bude u nás na týždeň, nech viete koho ja ľúbim.“ nadšene zvýskla Dorota, až sa jej v očiach zaiskriilo.

Nadišiel večer, sviečka na stole zapálená. Matí sedela na stoličke a modlila sa. Rukami si podopierala tvár, oči mala sústredene zatvorené, keď v tom zrazu ju prerušil z modlitby Dorotin smiech.

„Ech,“ zľakla sa mati, „to mi už ani pri modlení nedá nik pokoja!“

„Mamo, tak sme tu.“ prišla dcéra s milým a smelo vkročili cez prah verandy do komory. „Dobre môj, dobre,“ odvetila mati a s úškrnom si obzerala mladého paholka s prenikavými očami, „hľadže tam je izbica, tam máš nachystané vypigľované duchny a kanvicu s vodou na umytie. A tam,“ ukázala opačným smerom, „je Dorotina a moja izbica, beda ti ak tam zabľúdiš!“

Dorota sa len potmehúdsky usmiala a pozrela na junáka. Na tvári sa mu zočil úsmev a záblesk sviečky sa odrážal v jeho očiach.

„Ráno ťa čaká šichta, kydanie hnoj!“ prikázala mati. „A najvyšší čas ísť spať, bo zajtra ťa čaká dlhý deň.“

Ráno mati vstala ako obvykle. Chytró išla zohriať vodu na peci a obriaďiť statok. Otvorila vráta na podsieni a išla po zrno. Keď sa vrátila, voda už vrela a Dorota chystala raňajky.

„Pozdrav pánboh, mamo.“ usmiala sa dievčina a nahodila svoj typický úškm v tvári. „Aj tebe dievka moja, aj tebe,“ odvetila mati, „a čo ten náš junák švárný, vari len ešte nedrichme. Slnko už pomaly na obzore a kohút už dávno dokikirikal.“

„Idem zobudiť toho sedmospáča.“ oznámila a otočila sa ku izbici, kde bol.

„Pozdrav pánboh mladý šuhaju,“ začala mati zhurta ako veľká voda, po otvorení vrát, „vari o takejto hodine sa tu ešte sní?“

„Len v snení je život hodný žitia, lebo len vtedy sa blížime k absolútnu.“ odvetil mladík s rozvahou a smelosťou hlase a videl, že mati znova dostal do rozpakov. Ale ona to nechcela dať na seba zočiť, otočila sa smerom ku dverám a oznámila mocným hlasom: „Dorota, richtuj raňajky, nádenník už vstal a potom sa ukáže, či nemá obe ruky ľavé.“

Po raňajkách mati vstala od stola a narichtovala mladíkovi na hokerlík šatstvo.

„Na, tu máš dajaké háby na prezlečenie,“ zvestovala, „nech si na priedomí za chvíľu a Dorota, ty tiež.“

Keď mati odišla, Dorota sa na neho milo usmiala a on jej chytil ruku.

„Tvoje oči sú sťa studne, hlboké, priezračné a čisté,“ zalaškoval mladík a uprene sa jej do nich zadíval. Dievča sa jemne usmialo a tvár jej obľal rumenec. Neskrývala rozpačitosť. I vstala a nežne ho pobozkala na líce.

„Podť, pôjdeme von, aby moja mati nebola zlá.“ Keď sa prezliekol, vyšli von smerom ku stajni.

„Tak junáku, tu máš vidly a hor sa do roboty!“ posmešne riekla mati, akoby čakala, že mladík voľakde utečie. Ale nie, on sa toho chopil a nepriečil sa s tým. Išlo mu to od ruky, ani nosom neokúňal. Mati ho občas očkom prizrela, zatiaľ čo kravkám vodu dávala.

„Hm, a to dajaký popanštený sa mi zdal.“ hútorila si sama pre seba.

Po obede mati naliala čaj a mladíkovi podala fľašku s medom.

„Čo ťa tu privádza do týchto končín, mládenec?“ zvedavo sa opýtala mati a podoprela si dlaňou tvár, pripravená slúchať.

„Drahá pani, hádka s otcom mojím,“ povedal mladík priamo, „odišiel som po prudkej roztržke, lebo som nesúhlasil s ortodoxnými kresťanskými názormi môjho otca.“

„I čo to značí?“ narovnala sa mati na stoličke. Ale vzápätí si uvedomila, že podaromnici vysedávať nebola naučená, tak riekla: „A chytrý vyprávaj, bo tu nemám kedy taľafatky slúchať, k hyde mi treba ísť.“ posúrila mati mladíka.

„Otca farára má, mati,“ riekla Dora, „a nebolo mu po vôli čo vravel.“

„Jak nebolo po vôli, otca má slúchať! A čo pán farár vravia, to sväté je.“ zastávala si mati svoj od detstva vštepovaný názor a vráska medzi očami sa jej zdôraznila.

„Áno, tak je, môj otec evanjelickým farárom je i jeho názory mi neboli vždy sväté,“ nadýchol sa mladík a pokračoval, „na škole som iný obzor nabral, bol som priučený myšlienkam pána profesora Masaryka.“

„Ja mu dám dajakého Masaryka slúchať, tam nech si úraduje. Otca ma počúvať, sopliak jeden.“

„Mamo, mamo, neprilievaj do ohňa,“ zastavila matku Dorota, „on si iba si chcel svoj názor povedať.“ hájila svojho milého.

„Ty papľuh jeden, utekať od otca si si nemal,“ vzbĺkla mati, „do otca farára si dovolil.“ mati už blčala sťa oheň.

„A ideš tu včuľ moju dcéru zavracať. Ale pakuj dakde!“ Mati už bola ako fučiaci parník.

„Milý môj, poď ideme na priedomie.“ snažila sa vymámiť od matinho hnevu.

„Marštevdydakde!“ nahnevane skríkla mati.

I tak ako dni ubiehali a ako to chodí v malej dedine, i reči boli. Ľudia si začali pošepkávať, že Dorota prespankou sa stala, i mati kadejako nazývali, že jej nádennikov prichyľuje, že samaritánkou sa zrazu stala. I nepekné reči o nich chodili. Ale Dorota si z toho nič nerobila, bárskde dačo začula, i keď z omše išli a kde, len mykla plec, hodila vrkoče dozadu a zachichúňala sa. A nech, nech jej závidia. Mati to trošku hnevalo, bo už dajaký vek mala a chcela žiť na poriadku. I tak napoly bola, trošku pohundrala, ale o mladíkovi inakšie už zmýšľala ako predtým. Aj napriek tomu, že bola na neho nahnevaná, že sa otca nepočúvol... Ved' mladík úprimnej povahy, neklamlivej. Jeho gesta a slová, držanie tela a skutky totožné spolu, lež bolo cítiť z neho vždy pravdu. A to sa mati pozdávalo. Hoci nebol krásavec, tvár mal takmer nepeknú so stopami po detských kiahňach. Postavu mal na chlapa malú, hranatú, ba ale pružnú. Ej, to mati by prepáčila, bo kúzlo jeho mladíckej osobnosti bolo silné. Ale tie jeho oči, tie oživovali celý zjav. Boli to oči žiariace ohňom a keď začal hútoriť, mihalnice sa mu

vtedy chveli. Keď prehovoril, mati vtedy zabudla na jeho telesné nedostatky a načúvala kráse jeho ducha. Už videla svoju dievku v svadobných šatách, už v myslí richtovala svadbu.

I Dorota si to všimla, že aj ju okúzli. V myslí sa len uškŕňala a bola rada, že konečne mati niekto zaujal. S úsmevom ich sledovala, až mala pocit, že mati na ňu zabúda. Ale to jej nevadilo, ba zdalo sa jej, že kľudnejšia je. Ej, akoby bolo fajne im tu keby si tu takto všetci nažívali, lež bála sa jednej veci...

I tak, ako pri každej večeri zostávali, počúvali a rozprávali sa dlho do noci pri zažatej sviečke. Mladík im rozprával o vesmíre, o vynálezoch, ba ja fyzike a oni len s úsmevom počúvali, ba Dorota sa aj zavše pripojila do debaty a v tom ich idylku rozpravy prerušilo hlasné klopanie na dvere. Mati sa zháčila, veď už bolo dosť neskoro, ba možno už takmer polnoc. Pozrela na dcéru i junáka a riekla: „Ktože tu len o takejto hodine môže byť?“ Všetci prekvapení išli za matiným chrbtom, ktorá išla otvoriť. „Pozdrav Pán Boh!“ stál tam chlapík v okuliaroch takmer stredného veku. „Milan, tak tu si!“ riekol, „všade ťa už niekoľko dní hľadám.“

„Vavro, odpusť, priateľu.“ Odpovedal junák a vrhol sa pustovníkovi do chlapského objatia. I potľapkali sa rúce ako sa na chlapov patrí. „Pätnásť dní si mi nedal ani chýru ani slychu o tebe, už som sa bál, že sa ti niečo prihodilo.“ mal starosť jeho priateľ Vavro, ustarostene mu pozrel do očí a podišiel dnu do chalupy.

„Ale vidím, že sa ti tu nenažíva zle.“ usmial sa a privetivo pozrel na mati a Dorotu. „Ej veru, dobre sa tu má,“ prihodila mati, „nič mu nechýba, aj najesť mu dáme, lež by sa mu už aj pristrojilo inakšie rozmýšľať.“

„A ako inakšie?“ zvedavo nadvihol obočie Vavro, Milanov priateľ.

„No reku aj ženiť by sa mu už trebalo, dievku už ma vybratú a dajaké vnúčatá by som už privítala.“ zhútorila mati tak jak jej jazyk narástol. A Dorota bola rada že konečne mati súhlasí s jej čiteľom.

Vavro sa len usmial, pozrel na Milana a skúmavo sa spýtal svojho priateľa: „Čo priateľu môj, prišiel si ako hlasista cez leto medzi ľud spoznať spoločensko-hospodárske pomery?“

Milan sa usmial a uškŕnul: „Ej veru, vidíš, to nie je zlý nápad nazbierať skúsenosti, ale cesty moje teraz sa iným smerom uberajú.“ povedal Milan a pozrel na Dorotu.

„Priateľu môj, spolok Detva dýcha bez tvojho ducha prázdnotou.“ poznamenal Vavro a zadumane sa zadíval na horiaci špahriet.

„Aký Detvan, čo ste z Detvy?“ prizvala sa mati do debaty.

Vavro sa usmial: „Páči sa mi váš humor pani.“

„Nože, si podťe sadnúť pane,“ prihovorila sa Dorota Vavrovi a narichtovala na stôl vandel s lekvárovými buchtami, „ponúkните sa.“

„Ďakujem, slečna.“ usmial sa na ňu a potom venoval pozornosť matinej otázke: „Drahá pani, obaja v Prahe sme boli členmi spolku Detvan. Je to vlastne akési národné

povedomie slovenských študentov. Milan tam mal významné zastúpenie.“ „Aha, takže takto sa veci majú,“ poznamenala mati. Potom sa Vavro otočil ku svojmu priateľovi: „Ja len mám takú otázku. Nejdem ti brať tvoju slobodu, ale zaujíma ma tvoj nasledujúci život, Milan. Ideš ďalej pokračovať v štúdiu alebo aké sú tvoje plány?“ Milan pozrel na neho a usmial sa na Dorotku. „Priateľu, teraz to tak necítim,“ povedal a chytil ju za ruku. „Dobre,“ zahlásil veľavravne Vavro, „videl som ťa, vidím že si v poriadku. Srdce mám na mieste. Odchádzam s pokojom na duši.“ lúčil sa s pozdravom a pobožkal ruku mati a Dorote.

Tá noc a aj ďalšie boli pre Milana nepokojné, máтали ho myšlienky všelijaké, na um mu chodili bársaké veci. I prehadzoval sa tam vo svojej izbičkej z boku na bok. „Azda, načo som tu prišiel, či za láskou, keď moja túžba silná je po vlasti?“ hútoril si sám pre seba.

Ubehlo pár dní, mati s Dorotou a Milanom sedeli pri nedeľnom obede a Milan sa z hlboka nadýchol: „Niečo vám chcem povedať,“ riekol, „už ubehol nejaký ten čas, čo som tu u vás,“ pokračoval a chytil Dorotu za ruku. Dobré ste sa tu o mňa starali. Po dnešnom premýšľaní v noci som sa rozhodol v jednej veci,“ pokračoval a pozrel na ne. Obe stíchli. Čakali čo ide povedať. „Rozhodol som sa totiž, že chcem pokračovať ďalej v štúdiu.“

„Oh, ty naničhodník jeden, to nás tu vari takto po daromnici necháš, keď sme si na teba zvykli?“ neodpustila si mati.

„Svadbu som chcela na zimu vám richtovať. Už aj ohlášky v kostole som podala.“

„Čo mamó?“ prekvapene pozreli na seba Milan a Dorota, „nie si nejaká rýchla?“

„Vnúčence by som ráčila už, detský džavot mi chýba a vám by sa tiež patrilo dať to všetko rúčo na poriadok, bo ma celá dedina ohovori.“ zdôraznila mati.

Milan oči na ňu od prekvapenia vyočil. Ale nič nepovedal, len prekvapený bol, že voľajako zhurta.

„Nuž ja si pobalím svoje veci a ráno sa poberiem.“

Pozrel na Dorotku, tá oči červené, v slzách ich mala. Ani na neho nevidela.

„Neplač, milá moja.“ utrel jej slzu z líca.

Bolo roku pána 1900, na jeseň. Prešlo pár týždňov, čo Milan odišiel. Dorota smutná chodila, ješť jej nechutilo. I zavše tak matke hovorievala: „I odídem ja tiež na štúdium do Prahy.“

„To ma tu necháš samú, kto sa bude o gazdovku starať, veď zahyniem tu,“ plačlivým tónom jej hovorievala mati.

Zrazu túto ich pravidelnú pravu prerušilo klopanie na dvere.

„Dorota, Mara, nože otvorte.“

„Ejha, Dorota, listonoš došiel. Chytró včul, id' za ním!“

A Dorota pošla, oči vystrašené, bo vedela ktorá bije. Áno, na liste bolo napísané jej meno. I trasľavými rukami podala mati.

„I čítaj radšej ty, mamó.“ povedala Dorota celá od vzrušenia.

*Drahá Dorotka,
slobodu svoju stratíť nechcem, lež túžbu silnú v sebe ja inú mám. S úctou a láskou
na teba spomínať budem, no vôľa moja iná je. Lež tvoja krása a jemnosť si získala
moje srdce, ale moja cesta sa inde uberá. Silnú lásku k vlasti mám, s ct'ou a úctou
si ju strážiť chcem. A smerovať tam ku hviezdám, kde sa prelína nebo a zem. Lež
tvoja krása mi bude na nebi žiarit' vždy, keď sa pozriem na Kasiopeu. Ja cestou
vlastenectva ísť chcem, duša mi žiarí, keď si pomyslím na to, čo túžim vykonať.
Plány veľké mám a vlasti verný chcem byť.
Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem.
S láskou Milan*

Milan Rastislav

Emília Bátovská, Drietoma (kategória Dospelí)

Štvrtého mája 2019 je práve 100 rokov tomu,
čo sa generál Milan Rastislav Štefánik
nevrátil do rodného domu.

Čo o život prišiel „už na rodnej hrude“,
netušiak, že Slovensko bude našho hrdé!
Veď jeho heslo: „Veriť, milovať, pracovať“,
je krédom celého Slovenska - snáď.

A hoc' v celom širom svete ako doma bol,
predsa chcel zasadnúť za rodný košarišský stôl.
Aj keď bol poznačený vojnou, chorobou aj légiami,
predsa sa najlepšie cítil vo hviezdárni.

Slnko, mesiac, boli jeho doménou
a hviezdy na oblohe mu boli odmenou.
Pohľadom upretým na hviezdy do neba,
určite často myslieval Bože náš Trojjediný na Teba.

Vďaka Ti Pane náš, nad obzor i nad oblaky,
že zrodil sa náš bádateľ, pilot, učenec a národovec veľký.
Vďaka že si mu doprial aj počas jeho krátkeho života,
aby veľa urobil pre ľudí, pre národ, pre lásku a
v tom mu pomáhala Tvoja istota.

A tak pri pietnej spomienke na vzácneho
a významného človeka generála Štefánika
a pozretí si pamätnej tabule jeho snúbenici,
vzdajme hold, úctu a veľkú vďaku
a buďme hrdí – Slováci všetci.

Generálovi Štefánikovi

Jozef Buranovský, Prešov (kategória Dospelí)

Dvíha sa stroj z Udine, motory už revú,
jak by naposledy, jak by z toho hnevu.
Štyroch mužov v gondole, letiacej nad krajom,
bičuje už chlad, protirečiac s májom.

Jednej tvári napriek pľušti tento vietor nevadí,
Veď sa vracia k rodnej hrude,
odkiaľ vyšiel mladý junák hľadať šťastie za mladi.

Nad ním vesmír, priestor šíri, čo nemá svoj koniec,
čo mu k srdcu pričaroval, čo mu chystá zvonec.
Život býva pre človeka, niekde ťažký, inde hrou,
nenapovie osud duši, kde ti kope rov.

Tak si letí generál, ponad hory, roviny
a z popod chmár občas zazrie učupené dediny.
Už sa derie nebom hádam aj celé tri hodiny,
už ho budú čoskoro oplakávať rodiny.
A storočie otázky klášť bude zem drahá,
Či to bolo nešťastie a či ruka vraha.

Stroj si leží v troskách, druhovia sú v nebi,
domov mal už iba kúsok, žiaľ však iba „keby“.
Vydýchol si posledný na tej svojej hrude,
možno v smútku, myšlienke, „hádam dáko bude“.

Farár mu bol otcom, vojna vernou družkou,
Farná bola koncom a bodka za tužkou.
Žil si život dobrodruha, no nie len pre seba,
To čo stvoril pre náš národ, na to hľadá z neba.

Štefánik

Anna Lažová, Svidník (kategória Dospelí)

Bol vtrhnutý
do búrlivého života
ktorý podľahol
neľudskému zápasu
nepreskúmaným cestám
i roztancovanej vášni
Z dokorán otvorených dverí
často ako bezhlavý jazdec
sa ponáhlal v ústrety
vlniacemu sa životu
Všade križovatky
no odhodlanie
naučiť dýchať
svet spoločne
nepremenal na popol
Dal stop mlčaniu
ľudskosť rozosial
do vesmírnych diaľok
a zahalený túžbou
voľnosti
ukázal cestu
pravdy a smäd
po živote

Ďakujem pani učiteľke za to, čím som

Vilma Martišková, Horné Srnie (kategória Dospelí)

Bolo to v roku 1964, keď do našej obce prišli učiť manželja Anna a Štefan. Bola to malotriedna škola ročník 1 až 4. Ku škole patrilo aj učiteľský byt, tak tam zakotvili až do dôchodku.

Pani Anna bola tá, ktorá ma učila čítať prvé písmenká, mama má Emu Ema má mamu, držať v ruke ceruzku, počítat', kresliť, písať prvé písmenká. V tom období v obci ešte nebola zriadená materská škola. Pre mňa ako prváčku bola pani učiteľka ako druhá mama. Keď pršalo a prišli sme do školy mokrí, tak nás poprezliekala, lebo v škole bol učiteľský byt a oni mali dve deti. Dcéra bola o dva roky mladšia a syn bol už stredoškolák. Býval v Bratislave, ale pani učiteľka vždy našla nejaké suché oblečenie, dokedy sa nám pri kachliach, v ktorých sa kúrilo uhlím usušili naše veci. Ešte teraz počujem, ako krásne hrá na husliach. Jej obľúbená pieseň bola „Vyletela holubička zo skaly.“

Často sme si ju spievali ešte cestou zo školy. Vždy bola decentne upravená, modré šaty s bielym háčkovým golierikom jej veľmi pristali. V triede pôsobila ako veľká mama. V škole boli aj slabší žiaci, ktorých bolo treba doučiť, ona to rada spravila po vyučovaní.

Rada spomínam na školské výlety do ZOO Bojnice, na Trenčiansky hrad, prechádzky prírodou. Na výlet na Bradlo k Mohyle M.R. Štefánika. Cestou autobusom nám porozprávala, aký to bol **VELIKÁN**. Jeho krédo si pamätám už päťdesiat rokov: **VERIŤ, MILOVAŤ, PRACOVAŤ**. Vtedy nám o M. R. Štefánikovi vyrozprávala celý príbeh a my, keď sme tam prišli, sme vedeli prečo práve Bradlo bol cieľ našej cesty. Dodnes si pamätám, s akým úžasným pocitom som prišla domov. Bola som nadšená z tohto výletu, zanechal vo mne pocit hrdosti a tajomnosti, aj neskoršie som veľmi rada o Štefánikovi čítala a obdivovala som jeho zážitky, skúsenosti a vedomosti.

Moje spomienky patria aj pánovi Štefanovi, ktorý bol človek spoločenský, rád si posedel s priateľmi len tak v záhrade, kde choval včely. Môj otec mu daroval dve rodiny včiel on sa im chodil prihovárať, staral sa, aby boli správne zazimované. Taktiež to bol človek, ktorý mal veľa záľub a koníčkov.

Rád fotografoval. Ako manželja robili osvetu, zdravotnícke kurzy, kde pozývali rôznych lekárov, kurz šitia, varenia, pozývali rôznych odborníkov na besedy. Založil ochotnícke divadlo. Nacvičoval divadlá a tak si ľudia vyplňali dlhé zimné večery. Divadelné predstavenia Kubo, Kamenný chodníček, Veselý hrobár. Spolu s pani

Majkou režírovali Bacúchovie dvor, čo bolo posledné divadelné predstavenie. Divadelné predstavenia mali vždy veľký úspech. V nedeľu po obede sa premietali filmy. To všetko sa dialo v škole, na školskej chodbe, kde bolo vybudované pódium. Tam sa konali aj vystúpenia žiakov, napríklad Mikuláš alebo MDŽ, taktiež usporiadali tanečné zábavy, maškarné plesy, a inú činnosť. Pani Anna sa starala aj o obecnú knižnicu, čo bola vtedy tiež určitá forma vzdelávania a pretrváva dodnes.

Boli to láskaví ľudia, ktorí pre každého našli pekné slovo, nerozlišovali či mali v rodine päť alebo viac detí. Pre ženy mala vždy pochopenie povzbudzovala ich, viedla ich pri výchove detí, radila pri rôznych príležitostiach ako sa zachovať aby boli na úrovni aj v spoločenskom živote.

Veľké **ĎAKUJEM** im patrí od všetkých obyvateľov našej obce, ktorí na nich s láskou spomínajú.

Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem

Karin Peczenová, Levice (kategória Mládež)

Vraj svet je veľmi ťažký
ja sa snažím zdolať prekážky.
Prebiť sa za tým, čo tak veľmi chcem
pracovať, na tom, deň čo deň.
Robiť to všetko s ľahkosťou
a keď sa prebijem, budem žiariť radosťou.
Keď niečo chcem, za tým si idem
všetkým, čo ma chce zdolať sa prebijem.
Keď niečo chcem, všetko pre to robím
každý jeden deň si tak trochu zdobím.
Aj každý pád
mi ukáže, že mám silu vstať.
Aj každý pád a skúsenosť zlá, posúva ma vpred,
v každom tom páde mám vždy odpoveď.
Smerujem stále na to lepšie miesto
a za mnou nezostáva len prázdne miesto.
Smerujem stále na to lepšie miesto,
pretože prebiť sa k niečomu je veľké gesto.
Každý jeden deň o tom snívam,
nie len v noci, keď si líham.
Verím, že sa prebijem, všetko pre to robím,
aby ďalší krok bol tým dobrým.
Ten úžasný pocit, ktorý nastane
keď prebijem sa za tým, čo ma dostane.
Bol mi daný dar je len na mne či ho využijem
preto viem, že raz sa prebijem.
Využívam ho každý jeden deň
a idem splniť si svoj sen.
Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem
Posúva ma za tým, aj táto báseň.

Životné lásky Milana Rastislava Štefánika

Blažena Urbanová, Dubodiel (kategória Dospelí)

Muž to bol mnohých záujmov,
talentov i tvári,
ktoré mu sudičky pri narodení
do vienka dali.

Neúrekom bolo ich
myslím, že dosť veľa.
Každý svoj talent
ako písmo sväté káže,
na niekoľkonásobok premieňa.

Umelcom bol v mnohých smeroch
cestovateľ, diplomat,
politik i vojak.
Vedcom na poli astronómie bol,
srdcom nejednej ženy pohl.

Nezábudkové oči nežné,
srdce empatiou naplnené,
na obraz svojej matky stvorené,
ženami mnohými obdivované.

Celoživotnú lásku mal len jedinú,
lásku matkinu.
Sprevádzala ho od kolísky až po hrob,
pri synovej rakve
zasiahol ju najväčší životný bôľ.
Ženských srdc poblúznených bolo viac.
Veľkú rolu zohrávala jeho schopnosť
gestá ihneď na skutky premieňať.

Zasnubuje sa štyrikrát s rôznymi ženami,
sobáš sa však ani s jednou neuskutoční.

Milan odchádza s novými kontaktmi,
otvárajú mu do významných spoločnosti dvere,
devám zostávajú srdcia zlomené.

Emília Chovanová,
tá prvá ho láskou očarila.

Ďalšia jeho láska Mařenka Hronová
z Prahy bola.

Pohľadom blankytných očí,
Eva Vrchlická
mu priamo nohy podlomila.

Elis, mladou dámou bola,
vzťah k Milanovi,
dodnes tajomstvo skrýva

Lidunka Bíla
srdca jeho vladárkou bola.
Svoje city k nej Milan berie vážne,
ochotný položiť jej k nohám
i hviezdne básne.

Mnoho a mnoho silných žien,
z významných postov,
posielajú mu listy poštou,
uchádzajú sa o jeho priazeň.
Iba niektoré v ňom vyvolávajú
spaľujúcu vášeň.

Gulliana Benzoni,
najväčšia osudová láska.
Svadby s Milanom sa už nedočkala.
Dámy to boli vzdelané a múdre,
núkala mu každá svoje srdce.

Milan neváhal vytrhnúť
od nich všetky tromfy,
stali sa vstupenkou
na významné fronty.
Zapája sa do diania priameho.
Bojuje, rokuje, keď treba
intervenuje.
Masaryka i Beneša
do politiky sveta zasvecuje.
Štefánik sa hneď
do politického diania zapája.
Masaryk s Benešom
zatiaľ intrigy vytvára.
Vzťah ich k Slovensku
a Slovákom účelový býva.
Osudný 4. máj, rok 1919.
Lietadlom posledný let
Milan nad milovaným
Slovenskom vykonal.
Život svoj Bohu odovzdal.
Všetkých svojich drahých musel
v smútku tu na zemi zanechať ,
spolu s jeho životným krédom:
VERIŤ, MILOVAŤ A PRACOVAŤ.

Verím, áno, verím v sám seba Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem

Ružena Viskupičová, Trenčín (kategória Dospelí)

Rozhodné a odvážne slová, ktoré charakterizujú silu osobnosti M. R. Štefánika, napísal v závere listu rodičom v roku 1906. Ubezpečil ich o svojom odhodlaní pokračovať v úsilí oslobodiť Slovensko z područia Uhorska, vytvorením Československa. Slová svedčia o neskrotnej energii a schopnosti do krajnosti sa pre dobrú vec obetovať.

Rok 2019 je rokom pripomenutia mnohých historických a významných udalostí. Jedno smutné výročie pripadá na 4. máj 1919, kedy tragicky zahynula veľká osobnosť slovenského národa PhDr. Milan Rastislav Štefánik. Rodák z Košarísk, jediný Slováč, ktorý má sochy a pamätníky aj za hranicami svojej vlasti. Od jeho smrti uplynulo neuveriteľných sto rokov.

Mnohí z nás si určite kladú otázku, kto vlastne bol M. R. Štefánik?

Vynikajúci astronóm, uznávaný vedec, odvážny pilot, nositeľ myšlienky česko-slovenských légii. Organizátor tejto myšlienky, generál francúzskej armády. Patril medzi skvelých diplomatov, považovaný je za zakladateľa česko-slovenskej diplomacie a spoluzakladateľ Československej republiky. Takto ho vnímala široká verejnosť a celý svet. Snahu na splnenie svojho cieľa charakterizuje list napísaný svojej dlhoročnej priateľke Márii Neumannovej.

Obsahom životným môže byť, zdalo sa mi, úsilie a láska. Tieto dva princípy mi boli kompasom, keď som sa vydal na cestu do ríše Uránie. Chodník nebol vyšliapaný, plno trnia a ja len holé ruky a pevnú vôľu. Prekážky rástli a rástla aj moja odhodlanosť. Boli síce okamihy, keď som cítil, že sa mi stráca pôda pod nohami, no našiel som vždy nejaké východisko.

Dokázateľný a nesporný je Štefánikov vplyv na spád udalostí v rokoch zakončených číslom osem počas a po skončení prvej svetovej vojny. Zrod myšlienky založiť štát Čechov a Slováčkov bol dôkazom, ako som spomenula v úvode, jeho snaženia za práva slovenského národa.

Aktivity pre vznik spoločného štátu vyvíjal už pred rokom 1918 svojou vedeckou prácou (astronóm svetového mena), geniálnymi diplomatickými schopnosťami, silou svojej osobnosti vo Francúzsku, v tom čase skutočnou veľmocou.

V čase, keď sa touto myšlienkou začali zaoberať aj Tomáš Garrigue Masaryk a Edvard Beneš, Štefánik na tom už dávno pracoval. Potvrďuje to list E. Beneša T. Masarykovi: „Na začiatku vojny, v dobe, keď o našom hnutí (vytvoriť československý

štát) ani potuchy, on majúc už prístup k vynikajúcim kruhom politickým medzi Francúzmi, začal veľmi intenzívne pracovať“.

T. G. Masaryk, prezident Československa, povedal o Štefánikovi: „Je to génius, na ktorého český a slovenský národ čakal dlhé storočia. Každý, kto s ním mal príležitosť pracovať, vie, aký vzácný človek odišiel nielen nám, Francúzsku, ba i celému svetu.“ Generálovi Milanovi Rastislavovi Štefánikovi patrí veľká vďaka českého a slovenského národa za to, že budoval československé légie, vďaka ktorým sa stalo Československo skutočným štátom.

ČO PREDCHÁDZALO VZNIKU ČESKOSLOVENSKEHO ŠTÁTU:

▪ 6. 1. 1918

Trojkráľová deklarácia

Dokument českých, ríšskych a krajinských poslancov – požiadavka sebaurčenia národov v Rakúsko – Uhorsku.

▪ 1. 5. 1918

Prvomájová manifestácia v Liptovskom Mikuláši

Prijatie rezolúcie za spoločný štát Čechov a Slovákov, ukončenie vojny, uznanie práva národov na sebaurčenie.

▪ 24. 5. 1918

Odovzdanie vlajky československých légii do rúk M. R. Štefánika v Ríme

▪ 30. 5. 1918

Pittsburská dohoda

Patrí medzi spoločné a vrcholné aktivity českého a slovenského vysťahovalectva v Amerike (o budúcom vývoji Československa, Slovensko v spoločnom štáte bude mať vlastnú administratívu, snem, súdy, slovenčina úradným jazykom).

▪ 1918

Obnovený Národný výbor československý

Bol na čele domáceho odboja. Mal styky s Československou národnou radou v Paríži, vytvorenou ešte v roku 1916. Bol to reprezentatívny orgán zahraničného odboja a jeho vedúcich predstaviteľov. M. R. Štefánik bol zakladateľom a podpredsedom. Rada bola postupne uznaná vládou Francúzska, Anglicka, USA a Japonska za reprezentatívny orgán budúceho Československa.

VZNIK ČESKOSLOVENSKA:

▪ 14. 10. 1918

Ustanovenie Československej vlády

Vzišla z rokovaní medzi zástupcami vnútorného a zahraničného odboja v Ženeve. Prezidentom sa stal Masaryk, ministrom pre zahraničie Beneš, ministrom vojny Štefánik.

- **16. 10. 1918**
Cisársky manifest Karola I.
V snahe zachrániť monarchiu, sľúbil federáciu.
- **18. 10. 1918**
Washingtonská deklarácia
Vyhlásenie samostatnosti Československého štátu na republikánskych princípoch, odovzdaná Masarykom prezidentovi Wilsonovi.
- **20. 10. 1918**
Deklarácia odovzdaná Spojeným štátom americkým
Sľub uznania práv Čechov, Slovákov a Juhoslovanov.
- **28. 10. 1918**
Vyhlásená Československá republika na Václavskom námestí v Prahe.
- **Október 1918**
Cez americké veľvyslanectvo v Paríži odpoveď prezidenta Wilsona rakúsko-uhorskej vláde, že mier bude uzatvorený len pri súčasnom uznaní samostatnosti Čecho-Slovákov a Juhoslovanov.
- **30. 10. 1918**
Na tajnom zhromaždení v Turčianskom sv. Martine zvolili 12 člennú Slovenskú národnú radu na čele s Matúšom Dulom.
- **30. 10. 1918**
Slovenská národná rada prijíma Martinskú deklaráciu o nezávislosti Slovákov a vôľu vytvoriť spoločný štát s Čechmi.
- **11. 1918**
Deklarácia privezená do Prahy trojčlennou delegáciou.
Vavro Šrobár bol vymenovaný za ministra s plnou mocou pre správu Slovenska (sídlo v Žiline od 12. 12. 1918 do 4. 2. 1919, potom v Bratislave).
- **14. 11. 1918**
Národné zhromaždenie – 1. zasadnutie v Thunovskom paláci
Vyhlásenie zosadenia Habsburgovcov, uznesenie o štátnej forme – demokratická republika. Za prvého prezidenta bol zvolený T.G. Masaryk.
- **18. 1. 1919 – 21. 1. 1920**
Mierové rokovania v Paríži na zámku Versailles
Československé légie budované Štefánikom boli uznané ako súčasť dohodových armád. Teda za víťazné. Mohli si klásť podmienky. Bola potvrdená existencia nového štátu v strednej Európe – Československa.

Životné krédo M. R. Štefánika bolo jednoduché: „*Veriť – milovať – pracovať*“. Veril v slobodnú vôľu človeka, ktorá by sa mala riadiť pravdou a láskou. Jeho život by sme si mali pripomínať i dnes, pretože ostáva inšpiráciou v každom smere.

„Demokracia je organizovaná myšlienka, to je idea proti chaosu. Demokracia, to znamená myslieť skôr než jednáš, či tým nepoškodzuješ blížneho, rodinu, národ, spoločnosť. To znamená opanovať svoje vášne, nie rozprávať, ale problémy riešiť“.

Na aktuálnosti nestratili jeho slová uvedené v Memorande, predloženom v roku 1913 prezidentovi Ekvádoru: „*Základom existencie je veda, bez ktorej sa stáva každá morálna i materiálna námaha neúplnou a neplodnou*“.

1919 – 2019

Sto rokov uplynulo od pádu lietadla, v ktorom zahynul velikán slovenského národa Milan Rastislav Štefánik. Jeho vzácne srdce a mozog máme my Slováci uložené v sklenenej nádobe, táto v kovovej nádobe a napokon boli zatmelené v hlinenej urne hrnčiara z Modry.

Sú uložené v Mohyle na Bradle.

Najväčší Slovák Milan Rastislav Štefánik zostane navždy uchovaný v srdci, myslí, pamäti.

Malý národ slovanského ducha

Dušan Žember, Trenčín (kategória Dospelí)

Malý národ slovanského ducha.
V Uhorsku je príťažou, ako žena ťarchavá.
Maďarsky sa v škole učí!
Butatót...
Tichučko len, rodnou rečou rozpráva.

Kopaničiar z Košarísk, načúva pozorne slovám svojej doby.
Dedov a otcov prácou zhrbených syn.
Vystúpil z tieňa neviditeľných no presvedčený!
Aby stúpil ku hviezdám ako v bezvetří dym.

Astronóm, pilot, generál a politik.
Nehladiac na seba s odvahou a vpredu!
Za svoj ľud, či rodnú hruď...
Áno, veľké boje, veľkí ľudia vedú.

Celému svetu, slovenský na mape ukázal národ,
mierumilovný, chlebom prevoňaný, ako divej ruže krík.
Iba on prebil sa, lebo chcel!
Náš veľký,
Milan Rastislav Štefánik!

1896 9/1. Starý tatko Arpád puzori sa ma ma
Uvidíš Ty ma tejto osenni vesépa
Hej, haj, takí nicei uericsé Ty
Arpá' este mevideli Ká'rpády.
Ká'my stel ori ten Firj madutij má'vot,
že on ma' právo drúhenu Kopal' brok.
Hej, haj, táble do rudy teraz,
Ukráim jím, že ni prišel ma pos'annán.

1897. 29/V. Hlor sa slovár
Zbran do rudy
Arpá mechesé viac
Fipet omuly.
Fipet si dosti,
Zobud sa už
Nepoddej sa
Práim sa ad omú.
Má's priateľov,
Sjlmé' telo
Nú're sedy
Nepred omelo.

Ukážka z rukopisu najstarších veršov M. R. Štefánika, r. 1896 – 1899. Zdroj: LA SNK.

$$m \sin M = \gamma - \xi$$

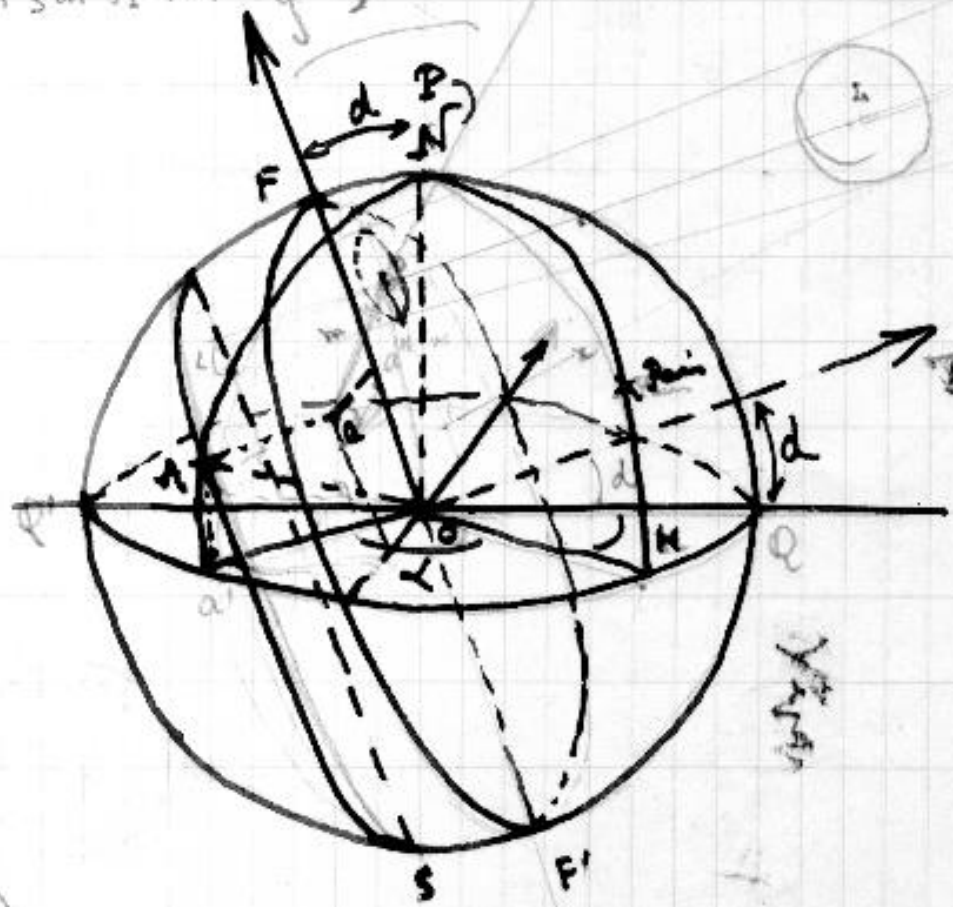
$$m \cos M = \gamma - \eta$$

$$\frac{\partial m}{\partial \gamma} = n$$

$$\frac{\partial m}{\partial H} \sin M + m \frac{\partial M}{\partial H} \cos M = n - \xi'$$

$$\xi' = n \sin M - \dots$$

$$n \sin M + (\gamma - n) \cdot \frac{\partial M}{\partial H}$$

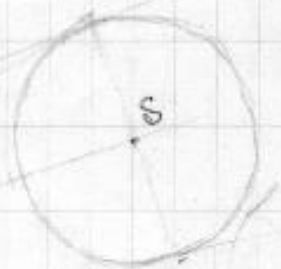
a

Coord de A } h } S

~~AA'~~

y-h } N

se l

$$\underline{O A A'} \quad (O A) = (O A') + (A' A)$$

$$S = r \cos \varphi' \sin(H+d) \quad \text{Sum } OZ$$

$$y = (A O') + (O' O) \quad \text{Sum } OY$$

$$(r \sin \varphi') + (r \cos \varphi')$$

$$y = (r \sin \varphi' \cos d - r \cos \varphi' \cos(H+d)) \sin d$$

$$(OZ) \quad S = (r \sin \varphi') + (r \cos \varphi')$$

$$S = r \sin \varphi' \sin d + r \cos \varphi' \cos(H+d) \cos d$$

$$\left. \begin{aligned} S' &= \frac{dS}{dH} = r \cos \varphi' \cos(H+d) \end{aligned} \right\}$$

$$\left. \begin{aligned} h' &= r \cos \varphi' \sin d \sin(H+d) = \underline{S \sin d} \end{aligned} \right\}$$

JA SA PREBIJEM, LEBO SA PREBIŤ CHCEM

Bulletín autorských literárnych prác
27. ročníka celoslovenskej literárnej súťaže Jozefa Braneckého
Studňa sa tajne s dažďom zhovára
venovaných 100. výročiu úmrtia Milana Rastislava Štefánika

Zostavili: Margita Ivaničková, Janka Poláková
Grafická úprava, dizajn a návrh obálky: Peter Martinák
Tlač: J+K s.r.o., Nemšová
Vydal Spolok slovenských spisovateľov v roku 2019.
© Spolok slovenských spisovateľov, Miestny odbor Matice slovenskej v Trenčíne

ISBN 978-80-8194-119-1